

HAL FOSTER
Tasarım ve Suç
Müze • Mimarlık • Tasarım

HAL FOSTER Princeton Üniversitesi'nde sanat tarihi profesörü. Çağdaş sanat kuramı ve eleştirisine politik bir ufuk getirmiştir. Kitaplarında özellikle modernizmin sorgulandığı yakın zamanların sanatını inceler. Hem sanatın eleştirel ve siyasal gücünün nasıl aşındırıldığını çözümler hem de çağdaş bir avangardın izini sürer. 1983 yılında yayımlanan, editörlüğünü yaptığı *Anti-Aesthetic: Essays on Postmodern Culture (Estetik-Karşıtı: Postmodern Kültür Üzerine Yazılar)*, sanatta modernizmin krizini kuramlaştıran ilk kaynaklardandır. *Recodings: Art, Spectacle, Cultural Politics (Yeniden Kodlamalar: Sanat, Gösteri, Kültürel Politika)* (1985) gösteri kültürü ve medyanın sanat üzerindeki egemenliği karşısında kültürel muhalefetin yollarını ve çağdaş sanatta siyaset kavramını araştırır. *Gerçeğin Dönüşü (Ayrıntı, 2009)* (1996), avangardı 20. yüzyılda iki dünya savaşı arasına sıkıştıran Peter Bürger'in ünlü tezine alternatif bir neo-avangard kuramı geliştirir. Diğer belli başlı eserleri sürrealizmi işlediği *Zoraki Güzellik (Ayrıntı, 2011)* ve *Sanat-Mimarlık Kompleksi: Küreselleşme Çağında Sanat, Mimarlık ve Tasarımın Birliği'dir (İletişim, 2013)*. Hal Foster 1980'lerde *Art in America* dergisinin editörleri arasında bulundu; kurulduğundan beri de *October* dergisinin editörleri arasında yer alıyor. *The Guardian* gazetesinde ve *London Review of Books* dergisinde eleştirileri yayımlanıyor.

sanathayat

DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

Müzenin sanatı hayattan mahrum ettiği fikri, müzenin tarihi boyunca yinelenir durur. Saint-Simon'cu sosyalistler de, 19. yüzyıl sonu estetleri de, zamanımızın çok-kültürlülük yandaşı küratörleri de hep bu fikri savunur.

D. J. Sherman

HAL FOSTER

Tasarım ve Suç

Müze • Mimarlık • Tasarım

Design and Crime

(and other diatribes)

ÇEVİREN Elçin Gen

Design and Crime (and other diatribes)

© 2002 Hal Foster

Bu kitabın yayın hakları "Verso Edition and NLB"den alınmıştır.

İletişim Yayınları 1045 • sanat**hayat** dizisi 4

ISBN-13: 978-975-05-0289-7

© 2004 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-4. BASKI 2004-2015, İstanbul

5. BASKI 2017, İstanbul

•

DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

YAYINA HAZIRLAYAN Tansel Güney

KAPAK TASARIMI Özlem Özkal

KAPAK RESMİ Frank O. Gehry, Bilbao Guggenheim Müzesi, İspanya, 1997

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Asude Ekinci

DİZİN Atilla Bayındır

BASKI Sena Ofsett • SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelicik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları

SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Eleştiri bilinci dediđiniz, nihayetinde, alternatiflerden
yana olma y6n6nde karşı konulmaz bir eğilim değil midir?

Edward SAID

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....9

I

Mimarlık ve Tasarım 13

Düzeyi Şaşmış Kültür..... 15

Tasarım ve Suç..... 29

Yapı Ustası..... 45

Mimarlık ve İmparatorluk..... 63

II

Sanat ve Arşiv 87

Modern Sanat Arşivleri 89

Sanat Tarihindeki Çatışmalar 113

Yok Oluşun Eşiğinde Sanat Eleştirmenleri..... 143

Yanlış Ölüye Cenaze..... 165

Resimler..... 193

Dizin..... 195

ÖNSÖZ

Bu kitap, son dönemde Batı'da gerek mimarlık ile tasarımın gerekse sanat ile eleştirinin kültürel konumunda gerçekleşen değişimlere dair kışkırtıcı bir değerlendirme sunuyor. Mimarlık ile tasarıma odaklanan birinci kısım, kısa değerlendirmelerden oluşuyor. Birinci bölüm pazarlama ile kültürün iç içe geçişini, ikinci bölüm tasarımın gündelik hayatta nüfuz edişini irdeliyor. Üçüncü ve dördüncü bölümler mimarlık alanında önemli yere sahip iki figürün çalışmalarıyla ilgili birer örnek-olay incelemesi niteliği taşıyor: İlki, gösteri dozu hayli yükselmiş bir dünyada Frank Gehry'nin binalarını masaya yatırırken, ikincisi Rem Koolhaas'ın küresel kentin dönüşümleriyle ilgili metinlerini inceliyor.

İkinci kısım, disiplinleri ve kurumları odağa alıyor. Beşinci bölümde, Baudelaire ile Valéry'den günümüze, modern sanat ile modern müze arasındaki söylemsel ilişkilere dair görüşler inceleniyor. Altıncı bölüm, sanat tarihinin 19. yüzyılda geçirdiği kavramsal değişimleri ve 20. yüzyıldaki görsel kültür incelemelerini ele alıyor. Yedinci bölümde, ABD'de sanat eleştirisinin son dönemde içine düştüğü bu-

nalım, bu alandaki farklı modeller ve yöntemlerle birlikte değerlendiriliyor. Sekizinci bölümdeyse, modernizm ile postmodernizmin sonrasında sanatın yaşamaya devam etmesini sağlayan stratejilerin çeşitli örnekleri betimleniyor.

Birinci kısımda, tekrarlanan bazı temalar söz konusu: Kimliğin markalaştırılması, tasarımın hâkimiyeti, gösterinin ve enformasyon ideolojisinin doğuşu gibi. Şekilden şekle sokulan metaları ve pazar boşluklarıyla post-Fordist iktisadın yayılması sonucunda, üretim ile tüketim arasında sınırları neredeyse belirsiz bir çevrim yaşanıyor. Teşhir, bu düzende hiç olmadığı kadar önemli hale geldi, mimarlık ile tasarım da öyle. Bu süreçte eleştiri kültürünün en değerli bazı fikirleri gücünü yitirdi, hatta içleri boşaltıldı. Postmodernizmin “kurgulanmış öznesi”, ne ölçüde, tüketimciliğin “tasarlanmış öznesi”ne dönüştü? İkinci Dünya Savaşı sonrasında genişlemiş sanat alanı, ne ölçüde, çağdaş tasarımın egemenlik alanı haline geldi?

Kitabımın başlığı, Adolf Loos’un yüz yıl önce kaleme aldığı bir metni hatırlatıyor: “Bezeme ve Suç” (1908) adlı metninde Loos, her yere nüfuz eden bezemeyi eleştiriyordu. Ama buradaki amacı, mimarlığa ya da sanata bir “öz” ya da bir “özerklik” atfetmek değildi; arkadaşı Karl Kraus’un vurguladığı gibi, onun amacı, her türlü pratiğin gelişmek için ihtiyaç duyduğu bir alan kazanmak, “kültüre hareket alanı açmak”tı. Bence, sanatsal özerkliğin ve bu özerkliğin ihlalinin siyasal konumuyla ilgili bir anlayışı, eleştirel disiplinleşmenin ve buna meydan okumanın tarihsel diyalektiğine dair bir anlayışı yeniden kazanmakta, yani kültüre yeniden hareket alanı açmaya çalışmakta fayda var.

Evet, mimarlık ve tasarım kültürde daha önce sahip olmadıkları önemli bir konuma yerleşti, sanat ile eleştiri artık daha önemsiz görünüyor ve bunları yönlendirecek bir paradigma yok. Pek çoklarının gözünde bu, kültürel çeşitliliği

teşvik eden, olumlu bir durum. Olabilir, ama yavan bir karşılaştırılamazlığa, kasvetli bir kayıtsızlığa yol açabileceğini de unutmamak gerek. İkinci kısımda “sanatın sonu”nun çağdaş versiyonunun tarih-öncesi inceleniyor. Beşinci ve altıncı bölümlerde modern sanat ile modern müze inşalarının da şöyleşme ile yeniden canlanma arasındaki diyalektiği göstermeye çalıştım. Yedinci bölüm, savaş sonrası sanatı ile eleştirisindeki hâkim bir oluşumun yok oluşunu ele alıyor, ama son bölüm sanatın da eleştirinin de ölümünü ilan eden aceleci hükümlere karşı bir uyarı niteliğinde. Kitap boyunca kültürel ve söylemsel formları toplumsal ve teknolojik kuvvetlerle ilişkilendirmeye, bunları bugün, siyasal farklara işaret edecek şekilde dönemselleştirmeye çalıştım. Temel amacım bu: Günümüzde söz konusu olan eleştirel olanaklara işaret etmek, “alternatiflerden yana olma yönünde karşı konulmaz bir eğilim”i güçlendirmek.

*

İlk dört bölümü oluşturan metinlerin ilk versiyonları daha önce *London Review of Books*'ta yayınlandı, Mary-Kay Wilmers ile Paul Laity başta olmak üzere, verdikleri destek için dergi editörlerine teşekkür ederim. Keza, yedinci bölümün ilk versiyonunu yayınlayan *New Left Review* editörlerine de. Yine yardımlarını esirgemeyen, Verso'daki editörlerim Perry Anderson ile Tarık Ali'ye de şükran borçluyum: Onların teşviki benim için çok önemliydi, editör yardımcısı Tim Clark ile Gavin Everall'ın desteği de öyle.¹ Bu kitabın ortaya çıkmasına katkıda bulunan Guggenheim fonu için de müteşekkirim. *October* ile *Zone*'daki arkadaşlarıma, özellikle Benjamin Buchloh, Denis Hollier, Rosalind Krauss, Michel Feher ve Jonathan Crary'ye de çok teşekkürler. Princeton Üniversitesi'ndeki meslektaşlarıma, sadece kendi bölümdekilere değil, Eduardo Cadava, Beatriz Colomina,

Alan Colquhoun, Andrew Golden, Anthony Grafton, Michael Jennings, Stephen Kotkin, Thomas Levin, Alexander Nehamas, Anson Rabinbach, Carl Schorske ve Michael Wood'a da çok teşekkürler. Emily Apter, Ron Clark, T. J. Clark, Kenneth Frampton, Silvia Kolbowski, Greil Marcus, Jenny Marcus, Anthony Vidler ve Anne Wagner başta olmak üzere pek çok kişiye de verdikleri destek ve eleştirel düşünceleri için teşekkürler. Bu satırlarda tarifi olanaksız yardımlarından esirgemeyen başka dostlarıma ve aileme (Sandy, Ta-it ve Thatcher'a) büyük şükran borcum var. Bu kitabı kardeşlerime (Jody, Andy ve Becca'ya) ve yeğenlerime (Erin, Jovita ve Zoë'ye) ithaf ediyorum - onlar sıkı eleştiriden iyi anlar.

Not

- 1 Birinci kısmı oluşturan makalelerin ilk versiyonları *London Review of Books*'ta yayımlandı: 21 Eylül 2000, 5 Nisan 2001, 23 Ağustos 2001, 29 Eylül 2001. Beşinci ve altıncı bölümler *October*'da, 99. ve 77. sayılarda (sırasıyla Kış 2002 ve Yaz 1996) yayımlandı. Bu önsözü, 11 Eylül saldırılarından iki hafta sonra, "tasarım ve suç"un yeni bir çehreye büründüğü, siyasal alternatiflerin özel bir ehemmiyet kazandığı bir sırada kaleme aldım.